

Dominika Izdebska-Długosz
Uniwersytet Jagielloński

ŚWIADOMOŚĆ METODOLOGICZNA STUDENTÓW ORAZ STUDENCKI PROJEKT BADAWCZY W DYDAKTYCE METODOLOGII BADAŃ GLOTTODYDAKTYCZNYCH

Metodologia badań glottodydaktycznych jest realizowana jako przedmiot wykładowy na studiach II stopnia w ramach „Nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego” na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego od roku akademickiego 2014/2015. Przedmiot ten wykładany jest w pierwszym semestrze pierwszego roku studiów magisterskich, dzięki czemu studentki i studenci mają możliwość wykorzystania zdobytej wiedzy i umiejętności od początku procesu przygotowywania własnych prac magisterskich. Cel przedmiotu jednakże to nie tylko realne wsparcie metodologiczne na etapie prowadzenia własnych badań, będących podstawą prac dyplomowych.

W niniejszym artykule, po krótkim scharakteryzowaniu treści nauczania oraz zarysie metodologii badań jako takich, przyjrze się studenckim projektom, w których uczestniczki i uczestnicy po raz pierwszy mają okazję użyć teleologicznie poznanych na wykładzie pojęć z tego zakresu. Interesujące wydaje się także sprawdzenie tego, co wiedzą o metodologii badań studentki i studenci rozpoczynający naukę w Instytucie Glottodydaktyki Polonistycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, a jak odnoszą się do niej studentki i studenci kończący już I rok studiów magisterskich.

Metodologia badań naukowych

Najkrócej rzecz ujmując, metodologia badań naukowych to sposoby uzyskiwania wiedzy naukowej¹. Wiedzę taką odróżnia się od pozanaukowych źródeł informacji, takich jak wiedza tradycyjna, wiedza pochodząca z doświadczenia życiowego oraz wiedza zdroworozsądkowa². Naukowe źródło wiedzy charakteryzuje przede wszystkim empiryczność, systematyczność, poszukiwanie przyczyny, tymczasowość i obiektywizm³. Poznanie naukowe jest częścią ogólnej działalności poznawczej człowieka, jednak jako takie objęte jest pewnymi rygorami, do których dostęp daje właśnie metodologia badań.

1 W. Wilczyńska, A. Michońska-Stadnik, *Metodologia badań w glottodydaktyce. Wprowadzenie*, Kraków 2010, s. 17.

2 L. Sołoma, *Metody i techniki badań socjologicznych. Wybrane zagadnienia*, Olsztyn 2002, s. 9-10.

3 *Ibidem*, s. 11-12.

Metodologia badań glottodydaktycznych⁴ to sposoby uzyskiwania naukowej wiedzy glottodydaktycznej, zatem takiej, która stanowi odzwierciedlenie glottodydaktycznej empirii. Czerpiąca z jednej strony z metodologii nauk społecznych, z drugiej zaś z metodologii badań psychologicznych, metodologia badań glottodydaktycznych jest swoista, gdyż służy poznaniu konkretnego wycinka/obszaru rzeczywistości, jakim jest rzeczywistość glottodydaktyczna. Niekiedy studentom trudno jest zrozumieć fakt, iż to *jak badać*, jest równie ważne jak to, *co badać*. Miewają problem z określeniem właściwego przedmiotu badań, który winien być glottodydaktyczny. Sięgamy tutaj zatem do samej definicji dyscypliny⁵.

Jeśli zgodnie z nią przyjmiemy, iż glottodydaktyka zajmuje się procesem nauczania/uczenia się J2 (języków nieprymarnych) oraz wielorakimi kontekstami związanymi z tym procesem⁶, a węższa od glottodydaktyki ogólnej – glottodydaktyka polonistyczna zajmuje się nauczaniem/uczeniem się języka polskiego jako obcego (dalej: JPJO), wówczas jasne wydaje się, iż badania glottodydaktyczne winny budować wiedzę na temat tego właśnie procesu. Jego celem zaś jest rozwój kompetencji komunikacyjnej w J2, zatem interesować nas będą czynniki i uwarunkowania, które na ten rozwój oddziałują, zarówno pozytywnie, jak i negatywnie⁷.

Ponieważ zdarza się często, iż tematycznie prace studenckie sytuują się na peryferiach glottodydaktyki, w jej wielorakich, jednak czasem już odległych kontekstach, wydaje się, że trzeba podkreślać szczególnie mocno konieczność badania empirii glottodydaktycznej, czyli tego, co/jak dzieje się, gdy obcokrajowiec jest nauczany/uczy się języka polskiego jako obcego. Rzeczywistość glottodydaktyki polonistycznej wciąż bowiem jest słabo zbadana⁸.

4 W języku polskim posługujemy się w zasadzie dwiema monografiami na temat metodologii badań glottodydaktycznych. Są to: H. Komorowska, *Metody badań empirycznych w glottodydaktyce*, Warszawa 1982 oraz W. Wilczyńska, A. Michońska-Stadnik, *op. cit.*, a także wybranymi artykułami z czasopisma „Neofilolog”. Z literatury obcojęzycznej warto jednak wspomnieć o następujących pozycjach: C. Dawson, *Introduction to research methods. A practical guide for anyone undertaking a research project*, Oxford 2009; N. Murray, G. Hughes, *Writing up your university assignments and research Project. A practical handbook*, New York 2008; A. Wray, K. Trott, A. Bloomer, *Projects in linguistics*, New York 1998; *Zur Methodologie der empirischen Fremdsprachenforschung*, red. K. Aguado, Baltmannsweiler 2000; *Triangulation in der Fremdsprachenforschung*, red. D. Elsner, B. Viebrock, Frankfurt am Main 2015.

5 W pracach teoretycznych dotyczących glottodydaktyki jako nauki możemy spotkać wielorakie definicje i ujęcia przedmiotu badań dyscypliny (zob. np. W. Pfeiffer, *Nauka języków obcych. Od praktyki do praktyki*, Warszawa 2021; F. Grucza, *Lingwistyka a glottodydaktyka*, „Języki Obce w Szkole” 1974, nr 3, s. 133–143; idem, *Lingwistyczne uwarunkowania glottodydaktyki*, [w:] *Glottodydaktyka a lingwistyka. II Sympozjum ILS UW, listopad 1974*, Warszawa 1976, s. 7–25; *Polska myśl glottodydaktyczna 1945–1975. Wybór artykułów z zakresu glottodydaktyki ogólnej*, red. F. Grucza, Warszawa 1979; H. Komorowska, *Metody badań...*, Warszawa 1982.

6 W. Wilczyńska, A. Michońska-Stadnik, *op. cit.*, s. 30.

7 *Ibidem*, s. 32.

8 Zob. W.T. Miodunka, *Glottodydaktyka polonistyczna. Pochodzenie – stan obecny – perspektywy*, Kraków 2016; P.E. Gębał, *W stronę podstaw dydaktyki języka polskiego jako obcego. Próba bilansu*

Zakres tematyczny wykładu z metodologii badań glottodydaktycznych jest szeroki. Wprowadzenie stanowi przybliżenie wieloznacznego pojęcia nauki, cech poznania naukowego, podstawowych założeń przyjmowanych w nauce, różnic między poznaniem naukowym a ideologią; podstawowych pojęć metodologii ogólnej. Treści te służą poznaniu samej metodologii badań. Kolejnym krokiem jest rozpoznanie dyscypliny glottodydaktyki ogólnej i polonistycznej w celu poznania przedmiotu badań: swoistości glottodydaktyki, usytuowania w systemie dziedzin naukowych, jej pozycji w stosunku do dydaktyki języków obcych, metodyki nauczania języków obcych oraz językoznawstwa stosowanego. Podkreślenia wymaga pograniczny charakter glottodydaktyki jako nauki, jej empiryczność, wielość kontekstów procesu N/U J2. Po rozpoznaniu tego, co powinno być właściwym przedmiotem badań glottodydaktyki i celów metodologii badań glottodydaktycznych, przechodzimy do szczegółowego rozpoznania głównych typów badań w glottodydaktyce, strategii badawczych, faz procesu badawczego. Studenci zapoznają się ze szczegółowymi warunkami prowadzenia następujących metod badawczych: obserwacja, eksperyment, badanie w działaniu, studium przypadku. Istotną częścią treści wykładowych jest kwestia technik pozyskiwania danych (ankieta, wywiad, analiza dokumentów, testy językowe etc.) i ich opracowywania, co ma dla studentów istotne znaczenie, gdyż prowadzą oni własne badania głównie za pomocą kwestionariuszy. Poznają oni także typy pytań ankietowych, typy skal (pomiar), typy doboru próby badawczej, wybór zmiennych w badaniach ilościowych, a także sposoby opracowywania materiału empirycznego: jakościowego (kategoryzacja), ilościowego (kodowanie). W ograniczonym zakresie prezentuje się im programy do obróbki danych jakościowych (programy CAQDAS: np. MAXQDA) i ilościowych (np. SPSS Statistics). Opracowywanie materiału ilościowego to głównie statystyki opisowe – najbardziej przydatne studentom (średnia statystyczna, moda, mediana, odchylenie standardowe), natomiast z zakresu statystyk indukcyjnych poznają oni podstawowe pojęcia i procedury, takie jak korelacja i współczynniki korelacji, analiza wieloczynnikowa: ANOVA (ang. *Analysis Of Variance*), MANOVA (ang. *Multivariate Analysis Of Variance*) itp.

Ze względu na charakter dyscypliny, a także studiów (studia magisterskie gromadzą licencjatów różnych kierunków), na wykładzie koncentruję się głównie na uświadomieniu słuchaczkom i słuchaczom specyfiki poznania naukowego, uruchomienia w nich myślenia w kategoriach naukowych o rzeczywistości glottodydaktycznej, zrozumienia glottodydaktycznej empirii, a także – co nie mniej ważne – staram się stymulować ich i inspirować tak, by mogli odkryć w sobie potencjał badawczy i postawić istotne

polonistycznej myśli glottodydaktycznej, [w:] *W poszukiwaniu nowych rozwiązań. Dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*, red. W.T. Miodunka, A. Seretny, Kraków 2008, s. 79-88; P.E. Gębał, *Poza granicami tradycyjnej glottodydaktyki: w stronę glottodydaktyki porównawczej*, [w:] *Polonistyka bez granic*, t. 2: *Glottodydaktyka polonistyczna – współczesny język polski – językowy obraz świata*, red. R. Nycz, W. Miodunka, T. Kunz, Kraków 2010, s. 69-79; P. Gębał, W.T. Miodunka, *Dydaktyka i metodyka nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego*, Warszawa 2020.

naukowo pytania badawcze, które będą mogli wykorzystać zarówno w projektach zaliczeniowych, jak i późniejszych pracach magisterskich. W tym celu przeprowadzam studentki i studentów przez pytania, na które znalezienie odpowiedzi pozwala uświadomić sobie własne zainteresowania w zakresie glottodydaktyki, a także część predyspozycji badawczych (np. skłonność do prowadzenia badań raczej w strategii ilościowej aniżeli jakościowej lub odwrotnie).

Świadomość metodologiczna studentów

„Świadomość metodologiczna jest jedną z form świadomości społecznej. Traktowana jest ona jako jeden z podstawowych regulatorów czynności naukowo-badawczych”⁹. Jest to znajomość zasad i metod badawczych stosowanych w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność ich krytycznej oceny i stosowania¹⁰.

Innymi słowy, jest to system reguł ustalających uznane sposoby uprawiania badań w ramach danej dyscypliny naukowej. Reguły metodologiczne określają, jaki zbiór czynności musi się składać na praktykę naukowo-badawczą oraz w jaki sposób te czynności mają być wykonywane¹¹.

Na świadomość metodologiczną składają się m.in.

1. Rozumienie teoretycznych podstaw badań naukowych. 2. Świadomość stosowania tych podstawowych zasad w ustalonych technikach prowadzenia badań. 3. Gotowość do poszukiwania odpowiednich kompromisów, kiedy warunki realizacji nie pozwalają na rutynowe zastosowanie ustalonych technik¹².

Świadomość metodologiczna to także rozumienie różnic między poznaniem naukowym a nienaukowym, znajomość i rozumienie warunków prowadzenia badań naukowych, świadomość niedostatków badań własnych, ostrożność w formułowaniu wniosków itp. Celem wykładu jest zatem przede wszystkim kształtowanie świadomości metodologicznej studentek i studentów – takiej świadomości, która pozostanie z nimi nie tylko na etapie prowadzenia własnych badań, będących podstawą rozpraw magisterskich, ale także w pracy zawodowej lektora języka polskiego jako obcego. Metodologia badań glottodydaktycznych pokazuje bowiem, jak doświadczenie lektorskie może być porządkowane w systemie wiedzy naukowej – glottodydaktycznej, pozwala zatem zrozumieć także istotę tego zawodu.

Interesujące było dla mnie sprawdzenie, na ile termin *metodologia badań glottodydaktycznych* jest zrozumiały dla studentek i studentów I roku studiów magisterskich.

9 M. Flakus, *Związki świadomości metodologicznej i zmiennych osobowościowo-poznawczych*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2014, nr 4, s. 277.

10 *Ibidem*, s. 277-286.

11 E. Piotrowski, *Potrzeba budowy teorii dydaktycznych jako wymóg rozwoju dydaktyki ogólnej*, „Kultura. Społeczeństwo. Edukacja” 2018, nr 2, s. 13.

12 E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2003, s. 3.

Innymi słowy, chciałam ustalić, czy po ukończeniu studiów licencjackich (studiują u nas głównie licencjaci po polonistyce oraz neofilologiach) mają oni jakąkolwiek świadomość metodologiczną. Na pierwszym wykładzie poprosiłam słuchaczki i słuchaczy o odpowiedź na jedno pytanie otwarte: *Jak myślisz, czego dowiesz się/nauczysz się na wykładzie z metodologii badań glottodydaktycznych?*¹³.

Niemalym zaskoczeniem było to, iż większość studentów nie rozumie terminu *metodologia badań*. Najczęściej był on w wypowiedziach mylony z *metodyką nauczania*, o czym świadczą wybrane wypowiedzi.

Sposób przekazywania wiedzy glottodydaktycznej na płaszczyźnie technicznej, która usprawnia prowadzenie zajęć, jak i na płaszczyźnie merytorycznej, która daje obycie i komfort w nauczaniu (R1).

Sposoby, techniki, metody, wzory nauczania języków obcych, czyli z jakich metod można korzystać, gdy przeprowadza się badania dotyczące nauczania języków obcych (R4).

Chciałabym się nauczyć specjalnych metod pozwalających nauczyć języka polskiego cudzoziemca, który nie mówi w moim języku lub w języku angielskim. Ponadto chciałabym poznać skuteczne i niezwykle metody pracy na lekcjach (R15).

Nie mam za bardzo wyobrażenia, czym jest ta metodologia, ale myślę, że systematyzuje ona sposoby nauczania (R8).

Wydaje mi się, że na zajęciach „metodologia badań glottodydaktycznych” poznamy narzędzia służące nauczaniu języka (omówimy, jak powinny wyglądać materiały temu służące i z jakich opracowań warto korzystać). Oprócz tego, poznamy pewne zasady dotyczące metod nauczania języka, być może, będą to techniki nauczania poszczególnych elementów języka, jak m.in. gramatyka, słownictwo, czytanie czy słuchanie (R17).

Różne metody nauczania języków obcych. Sposoby nauczania, praca w szkołach z osobami dorosłymi (R3).

Część studentek i studentów jednak prawidłowo rozpoznała i określiła metodologię badań.

Wyobrażam sobie, że podczas tego wykładu zostanę zaznajomiona z narzędziami niezbędnymi do interpretowania i analizowania badań glottodydaktycznych, a w bliskiej (i praktycznej) przyszłości, przedmiot ten pomoże mi napisać merytoryczną pracę magisterską (R6).

Uważam, że to nauka o metodzie, by lepiej i skuteczniej rozwiązać problemy lub badać kwestie naukowe (R5).

Na zajęciach z metodologii dowiemy się o metodach badań. Jest to nauka o metodach, procedurach i regułach wykonywania danej pracy (R11).

13 Badanie przeprowadzono w październiku 2021 r. na studentach I roku studiów magisterskich, na pierwszych zajęciach wykładowych. We wszystkich cytowanych w artykule wypowiedziach studentów zachowano oryginalną pisownię. Anonimowi respondenci zostali oznaczeni numerami porządkowymi – każdy cytat zawiera numer kwestionariusza, z którego pochodzi. W tym niewielkim badaniu jakościowym wzięła udział grupa 23 osób.

Jak badać nauczanie języka polskiego jako obcego. Jak gromadzić materiał, na co zwracać uwagę (R13).

Chciałabym dowiedzieć się, jak prowadzić badania potrzebne do napisania pracy magisterskiej. Nauczyć się, jak rozwijać własne umiejętności badawcze (R2).

Metodologia badań glottodydaktycznych: analiza prac innych autorów; oboznanie w metodach badawczych; wybór narzędzi; dostosować metodologię do tematu pracy (R22).

Poznamy sposoby przeprowadzenia badań glottodydaktycznych i dowiemy się o ich efektywności (R23).

Oczywiście to niewielkie badanie o charakterze studium przypadku (ograniczone wyłącznie do studentek i studentów I roku wspomnianych studiów II stopnia na Wydziale Polonistyki UJ) miało za zadanie wysondowanie ogólnego pojęcia badanych o *metodologii* jako takiej. Część odpowiedzi wskazująca na brak zrozumienia tego terminu może dziwić – wszak do czynienia mamy z absolwentami studiów I stopnia, którzy, aby je ukończyć, musieli napisać pierwsze swoje prace badawcze, zatem wykorzystujące instrumentarium badawcze w zgodzie z przyjętą metodologią badań. Taki rezultat tego niewielkiego sondażu pokazał mi – jako wykładowczyni wspomnianego przedmiotu – że nie można przyjmować za oczywiste rozumienie terminu *metodologia badań*, a od jego definicji właściwie należy rozpoczynać wykład.

Zatem wykład ten rozpoczyna się w mniejszym lub większym stopniu (w zależności oczywiście od rocznika studentów) od wyjaśnienia, czym właściwie na tak zatytułowanym wykładzie będziemy się zajmować. A czego oczekiwać można po 30 godzinach wykładowych: interesujące okazało się także sprawdzenie, jak kształtuje się deklarowana świadomość metodologiczna (w pełni uwidacznia się ona w pracach magisterskich) studentów po ukończeniu pierwszego roku studiów¹⁴.

W tym celu zadałam następujące pytanie otwarte: *Czy metodologia badań glottodydaktycznych jest, według Pana/Pani, istotna w zawodzie lektora języka polskiego/glottodydaktyka? Jeśli tak, to dlaczego? Jeśli nie, to dlaczego? Proszę krótko uzasadnić.* Zaskakujący może okazać się fakt, iż przydatność metodologii badań respondenci widzą nie tylko w zawodzie glottodydaktyka-naukowca zajmującego się dziedziną naukową, ale także w profesji lektora języka polskiego jako obcego, o czym świadczą następujące wypowiedzi badanych:

jest na pewno istotna w pracy naukowca-glottodydaktyka polonisty, bo taki człowiek musi wiedzieć, jak przeprowadzić badania, aby rozwijać dyscyplinę. [...] Nie zmienia to jednak faktu, że ta wiedza wpływa pozytywnie na horyzonty nauczyciela (R2).

Tak, ponieważ pomaga poznać prawidłowości, rządzące nauczaniem, a przez to lepiej przygotowuje nauczyciela i rozwija jego umiejętności (R15).

¹⁴ Badanie przeprowadzono we wrześniu 2021 r. na studentach, którzy ukończyli I rok studiów magisterskich, zatem niniejsze badanie wykonano na innym roczniku (chronologicznie wcześniejszym), na grupie 16 osób.

Kolejne pytanie otwarte w ramach tego samego badania brzmiało: *Gdyby mógł/mogła Pan/Pani wybrać najważniejsze, w Pana/Pani opinii, zagadnienia/wiedzę/umiejętności wyniesione z wykładu z metodologii badań glottodydaktycznych, co by to było? Jeśli nie ma nic takiego, również proszę uzasadnić*. Respondenci zwrócili w swoich odpowiedziach uwagę na proces badawczy, metody i techniki badań, a także na tworzenie poprawnej ankiety jako treści ważne i przydatne.

Najważniejszym dla mnie było poznanie procesu badawczego (metody badawcze, sposoby przedstawiania wyników badań, sposoby prawidłowego formułowania pytań, przygotowywania ankiet, narzędzia do badań statystycznych itp.). Dzięki temu wiem, jak poprowadzić rzetelne badanie (R2).

Najważniejsza, w moim odczuciu, wiedza to metody badawcze i to, jak się je przeprowadza. Aby móc je wprowadzać do pracy, po prostu musimy wiedzieć, jak działają (R9).

Wiedza na temat przeprowadzania obiektywnych badań: jak prawidłowo tworzyć ankiety, przeprowadzać eksperymenty. Jak formułować pytania, żeby niczego nie sugerować respondentowi. Jaka grupa jest reprezentatywna (R12).

Umiejętność przygotowania dobrej ankiety, ponieważ wydaje mi się, że jest to narzędzie przydatne w pracy osoby uczącej, prowadzącej badania i piszącej prace badawcze (R14).

W wypowiedziach studentów pojawiają się określenia takie, jak *rzetelny* i *obiektywny*, co wskazuje na zrozumienie istoty badań o charakterze naukowym. Także i tutaj jeden z respondentów zwrócił uwagę na fakt przydatności znajomości metodologii badań w pracy lektora.

Studencki projekt badawczy

W ramach zaliczenia wykładu studentki i studenci przygotowują indywidualne projekty badawcze, uwzględniając następujący scenariusz badania empirycznego:

1. Problem badawczy – pytanie/pytania badawcze; kontekst badanego zjawiska.
2. Określenie zmiennych niezależnych i zależnych; operacjonalizacja; określenie ich wzajemnego wpływu.
3. Hipoteza/hipotezy badawcze.
4. Metoda badania – uzasadnienie.
5. Technika/techniki zbierania danych.
6. Dobór próby do badań.
7. Sposoby opracowywania danych.
8. Prezentacja roboczego/roboczych narzędzia/narzędzi badawczego/badawczych (kwestionariusz ankiety, arkusz obserwacyjny, pytania do wywiadu).
9. Uzasadnienie podjęcia danego problemu badawczego.

Przygotowując projekt badawczy, czyli tworząc plan badania, słuchaczki i słuchacze mają szansę przemyśleć dokładnie znaczenie poznanych na wykładzie pojęć i wykazać

się świadomością metodologiczną. Przykładowo, jeśli zamierzają przeprowadzić badanie jakościowe opisowo-eksploracyjne, wówczas nie określają zmiennych. W przypadku wielu technik zbierania danych i niektórych metod (np. teoria ugruntowana – lejkowaty model danych) nie ma konieczności lub potrzeby określania hipotez badawczych, które muszą się pojawić w przypadku strategii ilościowej w badaniach o charakterze wyjaśniającym itp. Zatem nie każdy punkt scenariusza musi być zrealizowany – zależeć to będzie od wyboru problemu badawczego, metody i technik zbierania danych. Najważniejsza jednak w procesie tworzenia projektu badawczego jest konieczność zrozumienia i właściwego zastosowania (adekwatnie do problemu badawczego) pojęć metodologicznych, dotychczas rozumianych jedynie w teorii. Projekt ma zatem aspekt warsztatowy, praktyczny – co w przypadku braku ćwiczeń z metodologii badań glottodydaktycznych nabiera szczególnego znaczenia. Zatwierdzone, recenzowane projekty badawcze są następnie wykorzystywane przez studentów na ich proseminariach magisterskich: przedstawiane w grupie proseminaryjnej przed promotorem prac. Zyskują oni wówczas badawczy „gotowiec” – połączenie działań podejmowanych na wykładzie z „Metodologii” oraz na proseminariach uważam bowiem za bardzo istotne w dostrzeżeniu tego, iż na wykładzie właśnie przyszli magistranci uzyskują wiedzę o instrumentarium gotowym do zastosowania w ich rozprawach magisterskich, ściślej – w badaniach własnych przedstawionych w pracach. Zatem od początku zachęcam słuchaczy, aby na temat projektu wybierali oni zagadnienia, którymi zamierzają się zająć w swoich rozprawach; tak, aby projekt był realny, a nie jedynie wyobrażeniowy, choć i takie się na tym etapie jeszcze zdarzają.

Interesujące jest, ku jakim problemom badawczym, metodom i technikom kieruje się uwaga studentów, w jakich aspektach glottodydaktycznej empirii upatrują oni miejsc wartych zbadania i jak zamierzają to zrobić. Ich wybrane pomysły zebrałam w zestawieniu¹⁵.

Lp.	Temat/ problem badawczy	Strategia badawcza	Metoda/ metody badawcze	Techniki pozyskiwania danych
1	Polskość na Korsyce	jakościowa	studium przypadku	wywiad
2	Trudności w uczeniu się języka polskiego u Węgrów	mieszana	obserwacja, analiza dokumentów	ankieta, wywiad, testy
3	Karaimska mniejszość narodowa w Polsce	jakościowa	studium przypadku	ankieta
4	Wpływ migracji powrotnej na re-integrację językową polskich dzieci	mieszana	studium przypadku, obserwacja	wywiad, ankieta

¹⁵ Projekty 1-12 pochodzą z roku akademickiego 2019/2020, a 13-20 z roku akademickiego 2020/2021.

5	Użycie tekstów literackich w nauczaniu słownictwa na poziomie B2	ilościowa	eksperyment	testy (pomiar w eksperymencie)
6	Problemy adaptacyjne u studentów z Ukrainy w Polsce	ilościowa	sondaż ankietowy	ankieta
7	Wychowywanie dzieci w dwujęzyczności zamierzonej	jakościowa	studium przypadku	wywiad, ankieta, obserwacja
8	Błędy językowe w języku polskim studentów arabskojęzycznych	jakościowa	studium przypadku	analiza dokumentów – testów językowych
9	Akwizycja języka polskiego jako języka oddziedziczonego w rodzinach endogamicznych i egzogamicznych	jakościowa	studium przypadku, obserwacja	wywiady, dziennik obserwacji
10	Szkoły polonijne na południu Włoch	mieszana	obserwacja	arkusz obserwacji, wywiad, ankieta
11	Znajomość języka polskiego oraz inne wymagania w procesie ubiegania się o Kartę Polaka	jakościowa	studium przypadku	wywiad
12	Potrzeby chińskich studentów w zakresie nauki języka polskiego w IGP UJ	jakościowa	sondaż ankietowy	wywiad, ankieta
13	Wpływ liczebności grupy na proces uczenia się polskiej gramatyki	ilościowa	obserwacja	test
14	Wizualna forma podręcznika a proces uczenia się JPJO	mieszana	obserwacja	wywiad, ankieta
15	Język polski polskiej mniejszości narodowej na Litwie	mieszana	sondaż ankietowy	ankieta
16	Niepełnosprawność (wzrokowa) w pracy lektora JPJO	jakościowa	studium przypadku	wywiad
17	Metoda Yakudoku i jej wpływ na kompetencję komunikacyjną uczniów japońskich w JPJO	mieszana	studium przypadku	wywiad, ankieta, test
18	Piosenka w nauczaniu JPJO a komunikacja ustna	ilościowa	eksperyment	testy (pomiar w eksperymencie)
19	Utwory poetyckie jako narzędzie kształtowania kompetencji lingwistycznej na poziomie B2 w grupie studentów pochodzących z USA	mieszana	badanie w działaniu	obserwacja, analiza dokumentów, testy, retrospekcja
20	Podejście komunikacyjne a zadaniowe w nauczaniu JPJO na podstawie podręczników	jakościowa	analiza dokumentów zastanych	analiza podręczników

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie tego krótkiego przeglądu wybranych projektów badawczych można stwierdzić, iż studentki i studenci najczęściej wybierają strategię jakościową, uważaną przez nich najczęściej za ciekawszą i łatwiejszą (przynajmniej na etapie zbierania danych do badań, a nie ich analizy), ewentualnie mieszaną – wskutek obecności także danych ilościowych. Nie jest częste, by świadomie decydowali się jedynie na strategię

ilościową, choć i takie projekty się zdarzają. Wśród wybieranych przez studentów metod badawczych zdecydowanie dominuje studium przypadku oraz obserwacja. Rzadkością jest eksperyment – ze względu na długość trwania oraz rygorystyczne wymagania odnośnie do zrównoważenia grup w tej procedurze, czego studenci zdają się być świadomi. Najczęściej wybraną techniką zbierania danych jest ankieta oraz wywiad, a w przypadku metody obserwacyjnej, w zależności od poziomu jej ustrukturyzowania, są to notatki, dzienniki obserwacyjne lub ilościowe arkusze obserwacyjne.

Krąg tematyczny projektów jest bardzo szeroki. Studentów interesują zarówno procesy uczenia się, jak i nauczania – zagadnienia metodyczne. Część prac wpisuje się w metodyki szczegółowe nauczania JPJO: dla Ukraińców, Chińczyków, osób arabskojęzycznych, Węgrów czy Japończyków. Część dotyczy szkolnictwa polonijnego. Większość studentów zamierza badać osoby dorosłe, jednak zdarzają się także tematy dotyczące dzieci i młodzieży. Podejmowane są również tematy dotyczące określonych procedur dla obcokrajowców, np. związanych z Kartą Polaka, a także zagadnienia będące nieco obok glottodydaktyki, jak choćby ten dotyczący procesów adaptacyjnych (psychologia migracji). Niewątpliwie jednak studenci już w połowie pierwszego semestru studiów magisterskich dostrzegają istotne problemy glottodydaktyczne wartę zbadania. Nieczęsto zdarza się odrzucić zaproponowany temat jako w całości dobrze już rozpoznane zagadnienie.

Zapytałam także respondentów o to, co było dla nich najłatwiejsze i najtrudniejsze w przygotowywaniu własnego projektu badawczego: *Jak ocenia Pan/Pani proces przygotowania własnego projektu badawczego (praca zaliczeniowa z wykładu). Co było dla Pana/Pani trudne, co łatwe w trakcie pracy nad projektem?*¹⁶. Uzyskane odpowiedzi wskazują na indywidualne różnice w ocenie najtrudniejszych momentów pracy nad projektem. Dla jednych osób trudnością jest wyłonienie problemu badawczego: „najtrudniejsze zawsze jest wymyślenie tematu. Jak temat zostanie wymyślony, to potem jest już łatwo” (R5). Z kolei dla innych ten właśnie etap należał do najłatwiejszych.

Nie oceniam bardzo wysoko, ale to dlatego, że mam świadomość, ile jeszcze elementów nie poznałam i ile jest do odkrycia w metodologii. Najłatwiejszą rzeczą było odpowiedzenie sobie na pytanie „co mnie ciekawi”, które pomogło w wymyśleniu tematu badania (R12).

Zastanawiałam się nad narzędziem badawczym i dzięki wykładom zdecydowałam się na wywiad skategoryzowany. Po tych zajęciach mogłam ocenić, która forma badania będzie najbardziej odpowiednia do projektu. Stosunkowo proste było dla mnie postawienie pytania badawczego i hipotez (R1).

Inne jeszcze osoby nie odkryły w sobie pasji badawczej, stąd cała procedura jest dla nich stosunkowo trudna.

¹⁶ Badanie wykonano we wrześniu 2021 r. na grupie studentów, którzy ukończyli I rok studiów magisterskich, na grupie 16 osób.

Przygotowanie projektu nie było łatwe, ponieważ nadal czułam się zagubiona w terminologii i metodologii prowadzenia badań, a także dlatego, że nie jestem osobą, która lubi przeprowadzać badania. Najtrudniejszy był więc wybór metody najbardziej odpowiadającej tematowi. Najłatwiejszym zadaniem był opis uzyskanych wyników (R4).

Podsumowanie

Metodologia badań glottodydaktycznych pozwala studentom budować ich świadomość metodologiczną z jednej strony, z drugiej zaś organizuje wiedzę glottodydaktyczną i pozwala dostrzegać wartość aplikacyjną wyników empirycznych. Studentki i studenci zyskują wiedzę i umiejętności, które po raz pierwszy wykorzystują w zaliczeniowych projektach, służących im później w planowaniu badań będących podstawą ich prac magisterskich. Jednak na tym rola tego przedmiotu się nie kończy i co bardzo cieszy – zauważają to sami studenci. Zrozumienie istoty procesu nauczania/uczenia się J2, która w pełni uwidacznia się w prawidłowościach wyłonionych w toku badań naukowych, ułatwia i organizuje pracę lektorów JPJO. Metodologia badań glottodydaktycznych stanowi więc dla absolwentów część zarówno zaplecza merytorycznego, jak i przygotowania metodycznego. Nie bez znaczenia jest także rozwój indywidualnych predyspozycji, przydatnych także w zawodzie lektora – umiejętność patrzenia z naukowego dystansu na to, co dzieje się w sali zajęciowej, pozwala lektorom lepiej organizować swoją pracę, a także wprowadzać celowe innowacje dzięki zrozumieniu mechanizmów kierujących procesami nauczania i uczenia się.

Glottodydaktyka polonistyczna jest nasycona wynikami analiz typu opisowo-eksploracyjnego, jednak wciąż niewiele jest w niej badań typu wyjaśniającego. Można więc wyrazić nadzieję, iż poprzez poznanie bogactwa metod i technik badawczych, a także nowoczesnych (komputerowych) narzędzi analitycznych studenci będą podejmować się innych strategii badawczych aniżeli dominujący wciąż sondaż ankietowy czy badania w strategii jakościowej; że poznając wachlarz metodologicznych możliwości, zechcą z niego skorzystać, a pozostając w nauce, przyczynią się do rozwoju dyscypliny.

Dostrzec można wzrost świadomości metodologicznej studentów, którą nabywają dzięki zajęciom z metodologii badań glottodydaktycznych, co uwidacznia się w studenckich projektach. To w nich – czasem wyłącznie założeniowych i niewykorzystanych później w pracach magisterskich – planują oni wykorzystanie różnorodnych strategii, metod i technik analizy, co – nawet jeśli pozostaje jedynie w sferze planów – ma duże znaczenie jako próba wyobrażeniowego użycia danej strategii czy narzędzia. Konieczność przełożenia pojęć na praktykę badawczą zmusza studentów do wyborów metodologicznych, przemyślenia własnych kroków badawczych, typu danych, które otrzymają w analizach etc., co samo w sobie buduje ich świadomość metodologiczną.

LITERATURA CYTOWANA

- Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2003.
- Dawson C., *Introduction to research methods. A practical guide for anyone undertaking a research project*, Oxford 2009.
- Flakus M., *Związki świadomości metodologicznej i zmiennych osobowościowo-poznawczych*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2014, nr 4.
- Gębał P., Miodunka W.T., *Dydaktyka i metodyka nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego*, Warszawa 2020.
- Gębał P.E., *Poza granicami tradycyjnej glottodydaktyki: w stronę glottodydaktyki porównawczej*, [w:] *Polonistyka bez granic*, t. 2: *Glottodydaktyka polonistyczna – współczesny język polski – językowy obraz świata*, red. R. Nycz, W. Miodunka, T. Kunz, Kraków 2010.
- Gębał P.E., *W stronę podstaw dydaktyki języka polskiego jako obcego. Próba bilansu polonistycznej myśli glottodydaktycznej*, [w:] *W poszukiwaniu nowych rozwiązań. Dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*, red. W.T. Miodunka, A. Seretny, Kraków 2008.
- Grucza F., *Lingwistyczne uwarunkowania glottodydaktyki*, [w:] *Glottodydaktyka a lingwistyka. II Symposium ILS UW, listopad 1974*, Warszawa 1976.
- Grucza F., *Lingwistyka a glottodydaktyka*, „Języki Obce w Szkole” 1974, nr 3.
- Komorowska H., *Metody badań empirycznych w glottodydaktyce*, Warszawa 1982.
- Komorowska H., *Podejście komunikacyjne w nauce języka obcego – blaski i cienie*, [w:] *Aspekty współczesnych dyskursów. Język a komunikacja* 5, t. 1: red. P.P. Chruszczewski, Kraków 2004.
- Miodunka W.T., *Glottodydaktyka polonistyczna. Pochodzenie – stan obecny – perspektywy*, Kraków 2016.
- Murray N., Hughes G., *Writing up your university assignments and research Project. A practical handbook*, New York 2008.
- Pfeiffer W., *Nauka języków obcych. Od praktyki do praktyki*, Warszawa 2001.
- Piotrowski E., *Potrzeba budowy teorii dydaktycznych jako wymóg rozwoju dydaktyki ogólnej*, „Kultura. Społeczeństwo. Edukacja” 2018, nr 2.
- Polska myśl glottodydaktyczna 1945-1975. Wybór artykułów z zakresu glottodydaktyki ogólnej*, red. F. Grucza, Warszawa 1976.
- Sołoma L., *Metody i techniki badań socjologicznych. Wybrane zagadnienia*, Olsztyn 2002.
- Triangulation in der Fremdsprachenforschung*, red. V.H. Schneider, D. Elsner, B. Viebrock, Frankfurt am Main 2015.
- Wilczyńska W., Michońska-Stadnik A., *Metodologia badań w glottodydaktyce. Wprowadzenie*, Kraków 2010.
- Wray A., Trott K., Bloomer A., *Projects in linguistics*, New York 1998.
- Zur Methodologie der empirischen Fremdsprachenforschung*, red. K. Aguado, Baltmannsweiler 2000.

Świadomość metodologiczna studentów oraz studencki projekt badawczy w dydaktyce metodologii badań glottodydaktycznych

STRESZCZENIE: W artykule przedstawia się zakres tematyczny oraz cele wykładu z metodologii badań glottodydaktycznych na studiach II stopnia: Nauczanie języka polskiego jako obcego i drugiego na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Analizie treści towarzyszą wypowiedzi studentów rozpoczynających uczenie się metodologii oraz tych, którzy ukończyli już I rok studiów, pokazujące wzrost ich świadomości metodologicznej. Przegląd studenckich projektów badawczych, w których po raz pierwszy wykorzystują oni w praktyce badawczej poznane na wykładzie pojęcia metodologiczne, pokazuje, jakie strategie, metody i techniki badawcze są przez nich faworyzowane.

SŁOWA KLUCZOWE: metodologia badań – glottodydaktyka – projekt badawczy – studenci

Students' awareness of methodology and a students' research project as a methodological tool in applied linguistics

SUMMARY: The article outlines the thematic scope and objectives of the lecture on research methodology in language teaching in the postgraduate program Teaching Polish as a foreign and second language at the Faculty of Polish Studies at the Jagiellonian University. The analysis comprises the views expressed by the freshmen and sophomores-to-be indicating their increased methodology awareness. The review of the student research projects in which the students apply the methodological notions they have learnt in the lectures for the first time show their preferences for strategies, methods, and research techniques.

KEYWORDS: research methodology – linguistics – language learning – research project – students